

Nuorten osallisuus

Juha Hämäläinen

Lähestyn nuorten osallisuuden problematiikkaa ja dynamiikkaa lähemmällä sitä reaalisenä ilmiönä. Peruskysymykseni ovat 1) mitä on nuorten osallisuus ja 2) miten nuorten osallisuutta voidaan edistää? Näistä kysymyksistä käsin problematisoin ja eksplikoin nuorten osallisuuden käsitettä pyrkien ymmärtämään, mistä oikeastaan puhutaan, kun puhutaan nuorten osallisuudesta ja sen edistämisestä.

Näkökulmani aiheeseen on sosiaalipedagoginen, mikä tarkoittaa minulle sellaista toimintatieteellistä asennetta, jossa ei tyydytä vain kuvaamaan ja selittämään todellisuutta vaan jossa edistetään sosiaaliin tarkoitukseen suuntautuvaa pedagogista toimintaa. Haen siis sosiaalipedagogista näkökulmaa siihen, mistä nuori tai nuoriso on osallinen ollessaan osallinen ja miten tämä osallisuus syntyy, saadaan aikaan, saavutetaan, tuotetaan. Pelkistetysti kysymykseni on, mitä ovat nuorten osallisuus ilmiönä ja sen edistäminen toimintana.

Nuorten osallisuus huomion kohteena nyky-Suomessa

Nuorten osallisuuden edistämisestä on tullut nuorisopolitiikan erityinen kiinnostuksen kohde. Nuorten osallisuudesta – vastakohtana syrjäytymiselle – on alettu kantaa laajamittaisesti huolta. Nuorten osallisuutta edistäviä hankkeita on kymmeniä, niin paikallisia kuin seutukunnallisiakin. Ne kokoavat eri tahoja yhteistoimintaan nuorten

osallisuuden, sosialisaaion ja yhteiskunnallisen integraation edistämiseksi. Hankkeiden toteuttajina on niin kunnallisia organisaatioita kuin järjestöjä.

Ehkä kaikkein vaikuttavin ilmaus poliittisesta tahdosta edistää nuorten osallisuutta on pääministeri Paavo Lipposen johdolla tuotettu Toimenpideohjelma nuorten osallisuuden edistämiseksi. Tätä vuonna 2002 julkistettua hanketta valmistelleessa johtoryhmässä olivat edustettuina työmarkkinakeskusjärjestöt, Kuntaliitto, evankelisluterilainen kirkko, Sitra, sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö, opetusministeriö, valtiovarainministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisooasian neuvottelukunta. Alkuvuodesta 2003 hankkeen koordinointi annettiin opetushallituksen tehtäväksi. Tällöin perustettiin uusi johtoryhmä, jossa kaikki valmistelusta vastanneeseen johtoryhmään kuuluneet tahot eivät enää ole edustettuina. Yleissilmäyksen luominen ohjelmaan nuorten osallisuudesta puhuttaessa on paikallaan, vaikka ohjelmaa ei tätä kirjoitettaessa enää jatketakaan.

Ohjelmaa valmistellut johtoryhmä jakautui kolmeen alaryhmään, jotka olivat työelämätyöryhmä, varhaisen puuttumisen asioiden työryhmä ja eri hallinnonalojen toimintoja käsittelevä työryhmä. Jäsennyksen voinee tulkita ilmentävän käsitystä osallisuuden ja sen edistämisen keskisistä osa-alueista. Johtoryhmä rajasi esityksensä peruskoulunsa päättäviin sekä jatko-opinto- ja työllistymismahdollisuuksia etsiviin nuoriin eli käytännössä 15–20-vuotiaiden ikäryhmään. Samalla johtoryhmä ilmoitti tiedostavansa, että ”nuorten osallisuuden tai osattomuuden kokemukset perustuvat jo tätä aikaisempaan lapsuudenvaiheeseen”. Kokonaisuudessaan toimenpideohjelma on lähinnä hajanainen kokoelma useita erilaisia avauksia ja toimenpidesuosituksia. Johtoryhmän valmistelemaan monipuoliseen ja monella tavalla ansiokkaaseen toimenpideohjelmaan ei sisälly nuorten osallisuuden analyysia tai pyrkimystä ilmiökentän teoreettiseen haltuunottoon.

Nykypäivän Suomessa nuoriso voi päällisin puolin hyvin. Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut ovat korkealla tasolla, nuorille on runsaasti tarjolla harrastusmahdollisuuksia, laaja perhepoliittinen tukijärjestelmä koituu monella tavalla nuorison hyväksi, kansainvälisten koulusaavutustutkimusten mukaan suomalaisnuorten koulusaavutuk-

set ovat maailman huippuluokkaa, modernin informaatioteknologian käyttöaste on Suomessa korkea, opettajat ovat hyvin koulutettuja, oppilashuolto tasokasta, yhteiskunnan kasvatusjärjestelmä monine ammattiryhmineen huipputasoa. Kansainvälisessä vertailussa tämän päivän suomalaisnuoriso näyttäisi olevan vahvoilla.

Monet indikaattorit kuitenkin osoittavat, että lasten, nuorten ja lapsiperheiden olot ovat vaikeutuneet 1990-luvulla. Nuorten päihdeongelmat, käyttäytymishäiriöt ja erityiskasvatuksen tarve ovat jatkuvasti lisääntyneet. Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen tarve on kasvanut siinä määrin, ettei hoitojärjestelmä kykene siihen kunnolla vastaamaan. Lastensuojelullisten toimenpiteiden piirissä olevien lasten määrä on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut. Tarve lasten huostaanottoihin kasvaa vuosi vuodelta. Kentällä, erilaisissa ihmistyön ammateissa, kohdataan yhä vaikeampia elämäntilanteita ja elämänhistorioita.

Nykykeskustelussa nuorten osallisuuden edistämistä on usein pidetty strategisena vastauksena nuorison oireiluun. Osallisuuden käänköpuoleksi onkin luontevaa nähdä osattomuus. Tavallista on puhua huono-osaisuudesta, usein puhutaan myös syrjäytymisestä. Nuorten osallisuuden edistäminen on siis samalla huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyä ja lievittämistä. Voidaan kuitenkin ajatella kuten terveyspolitiikassa, että niin kuin terveyden edistäminen ei pelkisty sairauksien vähentämiseksi, nuorten osallisuuden edistäminen ei ole vain huono-osaisuuden ja syrjäytymisen torjumista.

Nuorten osallisuuden edistäminen ei siis ole vain syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamista ja yksilöllisten syrjäytymiskierteiden katkaisemista. Kyse on nuorisoon sisältyvän tulevaisuuspotentialin kokonaisvaltaisesta vahvistamisesta ja nuorten näkemisestä yhteiskunnallisina osallistujina ja tulevaisuuden rakentajina. Osallisuuden edistäminen koskee näin koko nuorisoa ja kattaa kaikki nuoret, laajasti koko nuorten kulttuurin. Konseptio vaatii kuitenkin erilaisissa elämäntilanteissa olevien nuorten huomioon ottamista. Käsitteellisesti voidaan – ja tuleekin – erottaa toisistaan koko nuorison osallisuus, jonkin erityisen nuorisoryhmän osallisuus ja yksittäisen nuoren osallisuus.

Sanasta käsitteeksi

Sana on kielen perusyksikkö, jolla on jokin merkitys. Kielessä sanoista muodostetaan lauseita, joiden avulla luonnollisessa kielenkäytössä ilmaistaan ajatuksia, itsenäisiä jotakin tarkoittavia merkityskokonaisuuksia. Lause on aina sanojen muodostama kokonaisuus. Sanat voidaan ryhmitellä eri sanaluokkiin sen perusteella, mikä funktio niillä on lausekokonaisuudessa, ja ne saavat kielessä ajatuksellisen sisältönsä aina suhteessa toisiinsa. (Karlsson 2003, 83–88, 120–125.)

Nuorten osallisuus koostuu kahdesta sanasta, jotka yhdessä rajaavat ja määrittävät toisiaan. Käsiteanalyysi edellyttää porautumista tähän kahden sanan yhdistelmään niiden muodostamasta kokonaisuudesta käsin. Kyse on kahden sanan muodostaman käsitteen merkityssisällön hahmottamisesta ja kirkastamisesta. Tässä prosessissa yksittäisten sanojen epäselvä merkityssisältö täsmentyy käsitteeksi, käsitteellistyy.

Sanasta tulee käsite ymmärtämisprosessissa, jossa käsitämme sen sisällön. Suomen kielen sana 'käsittää' on johdettu sanasta 'käsi'. Se on alun perin tarkoittanut käsillä kiinni ottamista, ja suomen sukukielissä siihen liittyy ajatus käsin koskemisesta, käsiin ottamisesta, syleilemisestä, tarttumisesta ja pitelemisestä (Meri 2002, 161–162). Henkisenä toimintona käsittäminen tarkoittaa ymmärtämistä ja oivaltamista, asioiden ajatuksellista kiinni ottamista ja pitämistä. Vastaava etymologia löytyy esimerkiksi saksan kielestä, jossa substantiivi 'Begriff' (käsite) ja verbi 'begreifen' (käsittää) ovat sukulaissuhteessa tarttumista tarkoittavaan sanaryhmään, esimerkiksi verbiin 'greifen' (tarttua).

Fenomenologian hengessä voimme kysyä, mikä on nuorten osallisuuden olemus ilmiönä, mistä siinä on kyse inhimillisenä kokemuksesta ja miten se ilmenee inhimilliselle tajunnalle. On helppo havaita, ettei tällaisen 'syvimmän olemuksen' ajatuksellinen tavoittaminen ja ilmaiseminen ole mitenkään yksinkertaista. Siinä määrin kuin tiede edistyy käsitteidensä kautta, tällainen analyysi on kuitenkin välttämätöntä, mikäli haluamme edistyä nuorten osallisuuden tieteellisessä tutkimisessa ja sitä koskevassa tiedonmuodostuksessa. Tarvitaan analyysejä, jonka perusteella voidaan sanoa, mikä on inhimillisesti merki-

tyksellistä nuorten osallisuudessa ja mikä on tässä mielessä käsitteen olennainen sisältö.

Käsitteellistäminen ja huomion kiinnittäminen käsitteisiin on tärkeää kaikessa tieteellisessä keskustelussa ja toiminnassa. Käsite on ajattelun perusyksikkö; samalla se on jokaisen teorian peruskategoria. Ei siis ole lainkaan samantekevää, mitä ymmärrämme käyttämillämme käsitteillä ja miten niitä käytämme. Kaikessa tieteellisessä tiedonmuodostuksessa on välttämätöntä kulkea sitä vaikeaa ja vaivalloista polkua, joka johtaa sanoista käsitteisiin. Tämä koskee myös nuorten osallisuutta koskevaa tiedon- ja teorianmuodostusta.

Selkeys käsitteiden käytössä ei ole tärkeää vain, että ymmärtäisimme toisiamme, kun keskustelemme yhteisistä kiinnostuksen kohteista, vaan myös, että käsittäisimme sitä todellisuutta, jossa elämme ja jonka kanssa olemme tekemisissä. Hahmotamme maailmaa ajatuksellisesti käsitteellistämällä sitä. Selkeä ajattelu on kaiken mielekkään toiminnan kivijalka.

Sosiaalipedagoginen kielioppi

Kun lapsi oppii kielen, hän ei opi vain yksittäisiä sanoja vaan kokonaisen kieliopin, joka määrittelee sen, miten sanat yhdessä muodostavat merkityksiä ilmaisevia lauseita. Lapsi oppii käyttämään sanoja ja muodostelmia, joissa yksittäiset sanat yhdistyvät toisiin yksittäisiin sanoihin monimutkaisten kieliopillisten sääntöjen avulla. Samalla hän oppii käsittämään maailmaa ja siinä vallitsevia lainalaisuuksia, ilmaisemaan kokemuksiaan ja käsityksiään ja hahmottamaan itseään osana suurempaa kokonaisuutta. Vastaavasti teorianmuodostus eri tieteenaloilla voidaan rinnastaa ajattelun kehitykseen, käsitteiden ja niiden suhteiden määrittymiseen. Kullakin tieteenalalla on tässä omat korostuksensa ja erityispiirteensä.

Nuorten osallisuuden hahmottaminen irrallisena yksittäisenä terminä olisi yhtä rajallista ja hedelmätöntä kuin yksittäisten sanojen tarkastelu ilman kieliopillisia merkitysyhteyksiä. Käsite saa merkityksensä suhteessa muihin käsitteisiin ja muodostaa yhdessä muiden käsitteiden

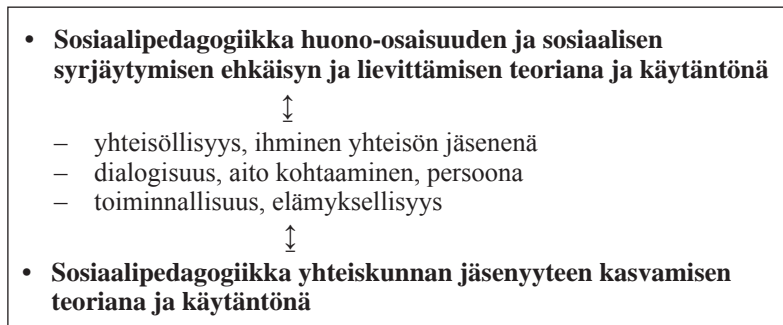
kanssa ajattelun ja teorian kokonaisuuden. Mistä siis nuori on osallinen, kun hän on osallinen – tai monikossa: mistä nuoret kollektiivisesti ovat osallisia, kun he ovat osallisia. Voimme puhua nuorten osallisuudesta sekä yksittäisen nuoren osallisuutena että nuorison osallisuutena.

Kielioppimetafora tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalipedagogiikkaa kielijärjestelmän kaltaisena oppijärjestelmänä. Samalla se haastaa pohtimaan nuorten osallisuutta ja sen edistämistä erityisesti siltä kannalta, miten se määrittyy osaksi sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan kokonaisuutta. Kielen ”sanat” saavat tällöin merkityksensä suhteessa kokonaisuuteen, eivät irrallisina termeinä. Vastaavasti yksittäiset termit voivat saada olennaisesti erilaisia sisältöjä eri ”kieliopeissa”. Tämä koskee myös nuorten osallisuutta ja sen edistämistä, mikä jossakin muussa kuin sosiaalipedagogisessa ”kielessä” voi mieltäytyä hyvinkin toisin. Oman vaikeutensa kielioppimetaforan soveltamiselle antaa se, että sosiaalipedagogiikka ei ole mikään yksiselitteinen ja ristiriidaton oppikokonaisuus vaan monella tavalla jännitteinen, erilaisista tulkinnoista muodostuva ajattelu- ja toimintaperinne. Jotakin yleispätevää siitä ehkä kuitenkin voidaan sanoa.

Rinnastettaessa sosiaalipedagoginen ajattelu kielioppiin on siis korostettava sitä tosiasiaa, ettei sosiaalipedagogiikka muodosta kieliopin kaltaista yhtenäistä oppijärjestelmää. Tällaisessa kuvitteellisessa sosiaalipedagogiikan ”kieliopissa” – mainituin varauksin – nuorten osallisuus määrittyy teoreettisesti osaksi sosiaalipedagogista ajattelua ja sen edistäminen osaksi sosiaalipedagogista toimintatapaa. Sosiaalipedagogiikan lisäksi on siis myös muita ”kielioppeja”, joissa nuorten osallisuutta tarkastellaan toisin kuin sosiaalipedagogiikassa. Esimerkiksi valtio-opissa nuorten osallisuuteen ja sen edistämiseen liittyy omat erityiskorostuksensa, samoin psykologiassa ja sosiologiassa omansa. Kullakin tieteenalalla on ikään kuin omat kielioppisääntönsä, joiden perusteella käsitteiden suhteet määrittyvät. Niinpä esimerkiksi nuorten osallisuutta tarkastellaan eri tieteenaloilla eri tavoin, erilaisin painotuksin. Toisaalta kysymyksen nuorten osallisuudesta ja sen edistämisestä voidaan sanoa kuuluvan perustavalla tavalla sosiaalipedagogiikkaan, kun taas kaikilla lähitieteenaloillakaan se ei välttämättä nouse yhtä olennaiseksi kysymykseksi.

Sosiaalipedagoginen kielioppi on luonteeltaan toimintatieteellinen. Se ei tyydy vain kuvaamaan ja selittämään nuorten osallisuuden kaltaista ilmiötä *an sich*, itsessään, vaan siihen kuuluu olennaisesti kysymys, miten nuorten osallisuutta voidaan edistää. Nuorten osallisuutta tarkastellaan siinä pedagogisen toiminnan näkökulmasta, sosiaaliin tarkoitukseen suuntautuvana kasvatuksellisenä kysymyksenä. Persoona, yhteisö ja toiminta on nimetty sosiaalipedagogisen nuorisokasvatuksen keskeisiksi käsitteiksi (Kurki 2007, 202–204), samoin pedagoginen suhde (Hämäläinen 2007a, 174–181) sekä sosialisatio, integraatio ja kansalaiskasvatus (Nivala 2007b, 79–84). Sosiaalipedagoginen näkökulma nuorten osallisuuteen ja sen edistämiseen rakentuu siis tavalla tai toisella näiden käsitteiden kautta.

Sosiaalipedagogisen kieliopin keskeisinä toiminnallisina jäsentäjinä voidaan yleisesti ottaen pitää alan kahta toisiinsa kietoutuvaa kehityslinjaa, kansalaiskasvatusta (ymmärrettynä laajasti yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamisen tukemisena) ja huono-osaisuuspedagogiikkaa (ymmärrettynä huono-osaisuuden lievittämiseen suuntautuvana kasvatuksena) (Hämäläinen 2007b; Kuvio 1). Molemmat ovat relevantteja puhuttaessa nuorten osallisuudesta ja sen edistämisestä erityisesti sosialisatiorakenteen kannalta (Kurki 2007, 202–203). Sosiaalipedagoginen katsanto – sosiaalipedagoginen kielioppi – edellyttääkin huomion kiinnittämistä sekä kansalaisuuden että huono-osaisuuden problematiikkaan käsitteen tulkinnassa. Näistä käsin avautuu sosiaalipedagoginen näkymä nuorten osallisuuteen ja sen edistämisen ehtoihin. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Sosiaalipedagogiikan kaksidimensionaalisuus

Sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä nuorten osallisuus jäsentyy siis yhtäältä yleisenä yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamisen kysymyksenä, toisaalta huono-osaisuuden ehkäisyn ja lievittämisen näkökulmasta. Nämä ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa teoriassa ja käytännössä. Näin tulkittuna sosiaalipedagogiikka on ala, joka käsittelee sekä kansalaisuuteen kasvamisen että syrjäytymisen kasvatuksellisen ehkäisyn ja lievittämisen kysymyksiä. Toiminnallisessa mielessä sosiaalipedagogiikassa korostuvat yhteisölliset, dialogiset ja luovat työmuodot.

Mistä nuorten osallisuudessa on kyse?

Pedagogisessa viitekehyksessä korostuu ajatus, että osallisuus on jotakin, mihin ihminen kasvaa. Ihmisellä ei siis ole osallisuutta syntymälahjana, vaan hänen on kasvettava siihen sen saavuttaakseen. Tähän liittyviä kasvuprosesseja on luonnehdittu paikan etsimiseksi ja löytämiseksi yhteiskunnan jäsenenä (Nivala 2007b, 77–85). Mitä monimutkaisemmaksi yhteiskunta käy, sitä monimuotoisempia ja haasteellisempia ovat myös osallisuuden mekanismit. Yhteiskunnan modernisoitumiskehityksen myötä yhteiskuntaan on syntynyt suuri joukko instituutioita, jotka kukin osaltaan pyrkivät edistämään ihmisten kiinnittymistä, paikan löytämistä, osallisuutta.

Nuorten osallisuuden edistäminen ei ole uusi asia, vaikka käsite onkin uusi ja vaikka nyky-yhteiskunta asettaa nuorten osallisuuden edistämislle omat erityiset haasteensa. Suomessa siihen on yli satavuotinen nuorisokasvatuksen traditio, jota monet merkittävät yhteiskunnalliset ajattelijat ja vaikuttajat ovat olleet rakentamassa. Suomalaisen nuorisokasvatuksen perinteessä kysymys nuorten osallisuuden edistämisestä ja sen yhteiskunnallisista ehdoista ja merkityksestä on ollut keskeisenä mielenkiinnon kohteena. Se on käsitteellistynyt erityisesti kansaliskasvatuksena, mihin on kiinnitetty huomiota myös viimeaikaisessa sosiaalipedagogiseen kielioppiin nojaavassa nuorisokasvatuksen teoreettisessa jäsentelyssä (Kurki & Nivala 2004; Nivala 2007a, b). Kysymykset kansalaisuuteen kasvamisesta, kansalaistoiminnasta, kansalaisyhteiskunnan rakentamisesta

sa tarvittavista valmiuksista kuuluvat olennaisesti myös nykypäivän nuorisokasvatukseen.

Ymmärtääksemme nuorten osallisuutta ilmiönä, meidän on vastattava erityisesti kahteen kysymykseen: (1) mistä nuori tai nuoriso on osallinen ollessaan osallinen ja (2) miten tämä osallisuus syntyy tai saavutetaan. Hahmotan seuraavassa vastausta näihin kysymyksiin pitäen lähtökohtana sitä, että osallisuus koskee nuoren tai nuorison ja yhteiskunnan suhdetta. Mainittuihin kysymyksiin vastaaminen on välttämätöntä myös toimintatieteelliseltä kannalta, tarkasteltaessa nuorten osallisuutta pedagogisena kysymyksenä ja pohdittaessa, miten sitä voidaan edistää.

Ollakseen tavoiteltavaa osallisuuden tulee tarkoittaa myönteistä asiantilaa, jotakin tavoiteltavaa. Näinhän se tavallisesti mieltyykin: nuorten osallisuutta pidetään toivottavana sekä nuorille itselleen että yhteiskunnallisesti. Osallisuuden vastakohta osattomuus, jostakin paitsi oleminen, vastaavasti käsitetään jonakin negatiivisena, jota tulee ehkäistä ja torjua. Nuoren tai nuorison ja yhteiskunnan suhteena osallisuus viittaa osuuteen yhteiskunnasta ja sen yhteisestä hyvästä. Näin siis nuorten osallisuus voidaan käsittää kuulumiseksi niihin yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin, joihin kuulumalla nuoret ylläpitävät ja saavuttavat hyvinvointia, elämisen laatua ja elämänhallintaa yhteiskunnan jäsenenä. Sen yhdeksi käsitteelliseksi vastapooliksi näyttäisi asettuvan syrjäytyminen, osattomuus hyvinvoinnille, elämisen laadulle ja elämänhallinnalle välttämättömistä yhteiskunnan toimintajärjestelmistä ja yhteisöistä.

Osallisuus on siis jotakin, mikä saavutetaan tiettyjen kasvuprosessien kautta; näiden kasvuprosessien edistäminen on osallisuuden edistämistä. Yhteiskunnan monimutkaistumisen seurauksena osallisuuteen kasvaminen on käynyt yhä vaikeammaksi ja kasvatus vaativammaksi. Monimuotoisessa yhteiskunnallisen kasvatuksen järjestelmässä osallisuuden edistäminen yhdistää kasvatusinstituutioita toisiinsa. Sen voidaan ajatella läpäisevän kaiken yhteiskunnallisen kasvatuksen, niin koulutuksen kaikki muodot ja asteet kuin koulutusjärjestelmän ulkopuolisetkin kasvatuksen muodot. Näin ajateltuna esimerkiksi ammatillista koulutusta ei tulisi tarkastella vain ammattitaidon tuottamisena

vaan olennaisesti myös nuorten osallisuuden edistämisenä ja kasvatuksena yhteiskunnan jäsenyyteen.

Osallisuuden yhteiskunnalliset rajapinnat

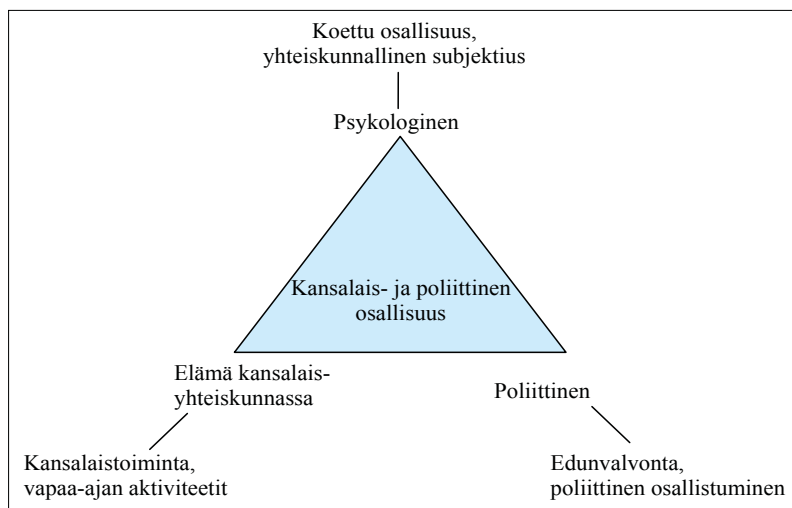
Osallisuudessa voidaan erottaa toiminnallinen ja kokemuksellinen taso. Toiminnallinen koskee yhteiskunnallista osallistumista, kokemuksellinen yhteiskunnallista identiteettiä. Näistä kumpaankin liittyy olennaisesti yhteiskunnallinen subjektius, jolla ymmärretään ”itsetietoista yhteiskunnan jäsenyyttä, kriittisen ja vastuullisen suhteen luomista siihen yhteiskuntaan, jossa elää ja johon kuuluu” (Hämäläinen 1999, LIITE 1).

Nuoruuteen elämänvaiheena sisältyy nuorten osallisuutta määrittävät omat koordinaattinsa ja reunaehdonsa: nuoruudella on biologis-fysiologiset, psyykkiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ominaispiirteensä ja jäsentäjensä, ja yhteiskunnallisesti nuoruutta säätelee moninainen ”poliittisista, oikeudellisista ja hallinnollisista instituutioista koostuva valta-järjestelmä” (Nieminen 2007, 40–45). Tämä järjestelmä määrittää osaltaan nuorten osallisuuden mahdollisuuksia ja rajoja.

Nuoruus käsitetään yleisesti elämänvaiheeksi, jossa vielä valmistaudutaan täyteen yhteiskunnan jäsenyyteen, täysivaltaiseen kansalaisuuteen, ja nuoruusiän kansalaistoiminta nähdään osaltaan olennaiseksi kasvatukselliseksi tekijäksi, joka valmistaa nuorisoa tähän. Monissa nuoruuden tulkinnoissa tosin elämänvaiheen katsotaan ulottuvan – joskus pitkällekin – täysi-ikäisyyden rajan yli. Näin esimerkiksi Suomessa määritellään lakisääteinen nuorisotoiminta sekä nuorisola hallinnollisena toimialana. Joskus puhutaan myös nuorista aikuisista, mikä viittaa elämänvaiheeseen, jossa varsinainen nuoruusikä on ohitettu mutta jossa kuitenkin vielä lukeudutaan nuoriksi. Joka tapauksessa nuoruudessa, miten se tarkasti ottaen määritelläänkin, paljolti harjaannutaan siihen kansalaismoraaliin, mitä kansalaisilta edellytetään ja mikä muodostaa perustan kansalaistoiminnalle (vrt. Nivala 2007a, 124–125). Nuorten osallisuuden yhteiskunnallisten rajapintojen tarkastelulla on siten sekä kasvatuksellinen että poliittinen sisältö ja tarkoitus.

Sosiaalieettiseltä kannalta osallisuutta voidaan tarkastella kansalaisen oikeuksien – sekä kansalais- ja poliittisten oikeuksien että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien – toteutumisenä. Tällöin kyse on yhteiskunnan jäsenen oikeudesta toteuttaa itseään yhteiskunnallisesti ja saada osansa yhteisestä hyvästä. Pelkistäen voitaneen puhua kahdesta osallisuuden perusulottuvuudesta: kansalais- ja poliittisesta osallisuudesta ja hyvinvointiosallisuudesta. Myös nuorten osallisuutta voidaan jäsentää näiden kautta, vaikka nuoruusikään eivät kaikki aikuisten perusoikeudet kuulukaan. On perusteltua korostaa sitä, että nuoruudella elämänvaiheena on omat erityispiirteensä, jotka edellyttävät nuorten yhteiskuntasuhteen ja siihen liittyvien oikeuksien tarkastelua erillään täysivaltaisten kansalaisten oikeuksista. Siten kysymys nuorten osallisuudesta eroaa aikuisten, täysivaltaisten kansalaisten osallisuudesta.

Kansalais- ja poliittinen osallisuus jäsentyy kansalais- ja poliittisten oikeuksien ryhmittelyn pohjalta luontevasti kolmeen osa-alueeseen, jotka koskevat yksityisyyden suojaa, järjestäytymisoikeutta ja poliittisia oikeuksia. Pohjana voitaisiin käyttää myös hegeliläistä perhe–kansalaisyhteiskunta–valtio-konstellaatiota, joka ilmentää kolmea inhimillisen yhteiselämän perusmuotoa ja – hegeliläisittäin – ”siveellistä maailmanjärjestystä”. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien näkökulmasta perhe on yksityisyyden aluetta, kansalaisyhteiskunta kansalaistoiminnan ja siihen liittyvien sanan- ja kokoontumisen vapauden ja muiden vastaavien kansalaisoikeuksien foorumi ja valtio, ymmärrettyinä laajasti julkisena vallankäyttönä, poliittisen hallinnon, lainsäädännön ja muun näihin liittyvän poliittisen osallistumisen aluetta. Ihmiset elävät näissä kaikissa samanaikaisesti. Kansalais- ja poliittinen osallisuus sisältää psykologisen (koettu), toiminnallisen (elämä kansalaisyhteiskunnassa) ja poliittisen (edunvalvonta) ulottuvuuden (Kuvio 2).

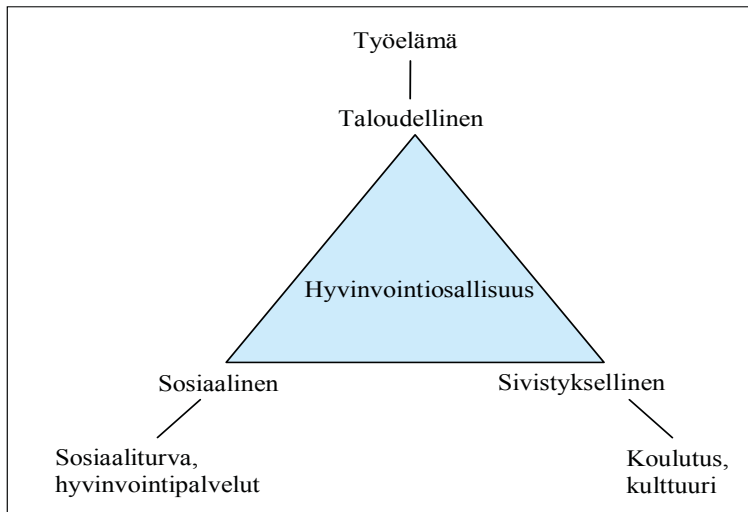

Kuvio 2. Kansalais- ja poliittisen osallisuuden perusulottuvuudet ja rajapinnat

Kuviossa 2 esitetyt kansalais- ja poliittisen osallisuuden ulottuvuudet ovat relevantteja myös nuorten osallisuudessa. Nuorilla koettu osallisuus, kansalaistoiminta, edunvalvonta ja poliittinen osallistuminen saavat elämänvaiheen erityispiirteisiin liittyviä erityismerkityksiä. Osallisuuden merkitystodellisuudessa samoin kuin käytännön toiminnassa nämä kietoutuvat toisiinsa. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien näkökulma edellyttää huomion kiinnittämistä siihen, että nuoruus elämänvaiheena sisältää sekä täysi-ikäisyyttä edeltävän että sen saavuttamisen jälkeisen nuoruuden. Yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen kannalta nämä ovat kaksi olennaisesti erilaista ikävaihetta, koska kansalaisvaikuttamisen, edunvalvonnan ja poliittisen osallistumisen luonne ja ehdot ovat erilaiset.

Hyvinvointiosallisuus – osallisuutena taloudellisesta toimeentulosta, sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista sekä koulutuksesta ja yhteisestä henkisestä pääomasta – kuuluu erottamattomasti modernin hyvinvointiyhteiskunnan osallisuuskonseptioon. Erityisesti sosiaalinen turvallisuus voidaan määritellä väljästi osallisuuden sosiaalipoliittiseksi ulottuvuudeksi ja osallisuus kulttuurista ja henkisestä pää-

omasta koulutuspoliittiseksi. Nuorten elämässä sosiaalinen osallisuus koskee – kulloisestakin elämäntilanteesta ja tarpeista riippuen – niin koulun oppilashuoltoa kuin päihdepysäkkiä, terapiapalveluja, asumispalveluja ja toimeentulotukea. Kulttuurinen osallisuus konkretisoituu yhteiskunnalliseen kasvatukseen sisältäen koulun ja koulun ulkopuolisen nuorisokasvatuksen. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Hyvinvointiosallisuuden perusulottuvuudet ja rajapinnat

Nuorten osallisuus jäsentyy luontevasti kuviossa 3 esitettyjen hyvinvointiosallisuuden ulottuvuuksien kautta. Kaikki kolme hyvinvointiosallisuuden osatekijää ja niitä koskevat yhteiskunnan osajärjestelmät ovat merkityksellisiä nuorten hyvinvoinnille. Hyvinvointiyhteiskunta luo edellytyksiä ihmisten hyvinvointiosallisuudelle elämänkaaren kaikissa vaiheissa ja sen toteutumisen ehdot riippuvat ratkaisevasti vallitsevasta hyvinvointijärjestelmästä.

Valtakunnallisen toimenpideohjelman mukaan nuorten osallisuuden edistämiseen kuuluvat olennaisesti nuorten opintojen, uravalintojen ja työelämään sijoittumisen tukeminen. Ohjelmassa korostetaan eri tahojen yhteistoimintaa ja vastuuta. Nuorten osallisuuden edistäminen nähdään laajana kansallisena tehtävänä, jonka toteuttamiseen osallis-

tuvat kansalaisjärjestöt, viranomaiset ja työelämä. Painopiste on yhteiskunnan toimintajärjestelmissä ja yhteiskunnallisissa toiminnoissa. Punaisena lankana kulkee ajatus nuorten koulutuksellisen osallisuuden kautta tapahtuvasta työelämään kiinnittämisestä ja edelleen työn kautta tapahtuvasta yhteiskuntaan kiinnittymisestä.

Osallisuuden yhteiskunnallisten rajapintojen – taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen osallisuuden – rinnalla voidaan tarkastella osallisuuden yksilöllistä puolta. Yksilön näkökulmasta katsottuna keskeisiä rajapintoja ovat psykologinen osallisuus sekä yksilön toiminta yhteiskunnassa, osallistuminen kansalaisena sekä poliittinen ja muu yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Monissa parhaillaan käynnissä olevissa osallisuushankkeissa tähdätäänkin nuorten vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen, kehitetään vaikutuskanavia ja yhteiskunnallisen osallistumisen rakenteita. Tähän liittyy kiintoisa kysymys osallisuuden ja osallistumisen suhteesta.

Osallisuus yksilön ja yhteiskunnan suhteena

Osallisuus – kuten syrjäytyminenkin – on suhdekäsite. Osallisuus on aina osallisuutta johonkin tai jostakin, osattomuus osattomuutta jostakin. Kun puhutaan nuorten osallisuudesta, mihin tai mistä nuorten tällöin ajatellaan olevan osallisia? Tai mistä nuorten ajatellaan vastaavasti olevan osattomia ja syrjäytyvän? Kun edistetään nuorten osallisuutta, mitä silloin itse asiassa edistetään? Vastaukset näyttäisivät ainakin osittain riippuvan siitä, mistä viitekehyksestä käsin asioita katsotaan.

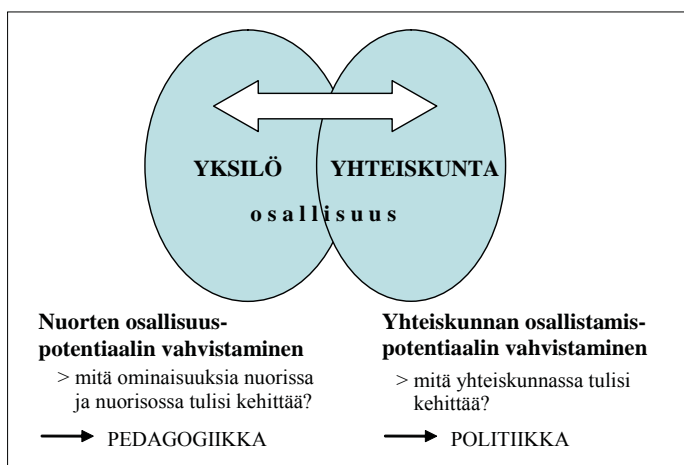
Nuorten osallisuus koskee olennaisesti kasvamista kansalaisuuteen, täysivaltaiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Se ilmenee kiinnittymisenä niihin yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin, joihin kuulumalla ihmiset ylläpitävät elämisen laatua ja elämänhallintaa, tyydyttävät tarpeitaan ja toteuttavat itseään yhteiskunnan jäseninä. Se on osallisuutta koulutuksesta, työstä, riittävästä toimeentulosta, itseä kehittävästä harrastuksista, tyydyttävistä ihmissuhteista, edunvalvonnasta, kansalaistoiminnasta, poliittisesta vaikuttamisesta ja muusta yh-

teiskunnallisesta osallistumisesta. Tällaisten järjestelmien ulkopuoliselle joutumista kutsutaan syrjäytymiseksi (Hämäläinen 1999). Osallisuus voidaan käsittää vastakohtaksi syrjäytymiselle, jossa yksilön näkökulmasta aina on kyse osattomuudesta.

Nuorten osallisuuden luonteen ja ehtojen hahmottamiseksi tarvitaan ymmärrystä siitä, minkälainen on se yhteiskunta, jossa elämme ja jonka osallisuudesta on kyse. Myös osallisuusohjelmien pohjaksi tarvitaan yhteiskunta-analyysia. Nykypäivän myöhäismodernissa yhteiskunnassa korostuvat korkean ammattitaidon vaatimus, informaatioteknologia, jatkuvan koulutuksen tarve ja monenlainen epävakaus. Yhteiskunta muuttuu nopeasti, ja osallisuus voidaan nähdä valmiuksina pysyä mukana tässä muutoksessa. Nyky-yhteiskunta on perustavalla tavalla koulutusyhteiskunta, jossa niin työelämän vaatima ammatillinen osaaminen kuin yleiset kansalaisvalmiudet saavutetaan suhteellisen pitkäkestoisen koulutuksen avulla. Osallisuus on olennaiselta osin osallisuutta koulutuksesta, ja koulutuksellisella syrjäytymisellä on pitkäkestoisia ja kohtalokkaita seurauksia niin yksilön elämänkulkuun kuin yhteiskunnallisestikin.

Yksilön ja yhteiskunnan suhteena osallisuus voidaan käsittää integraatioksi, kiinnittymiseksi siihen yhteiskuntaan, jonka jäsen on. Kyse on sellaisten siteiden syntyisestä yksilön ja yhteiskunnan välille, jotka vahvistavat yhteiskunnallista toimintakykyä yksilössä, kykyä elää yhteiskunnan jäsenenä ja vastata yhteiskunnan odotuksiin. Integraatiossa voidaan yleisesti erottaa taloudellinen, sosiokulttuurinen ja poliittinen ulottuvuus, joihin kuhunkin liittyy omat erityispiirteensä niin yksilön kehitysprosessissa kuin integraatiota edistävissä toimissa (ks. Nivala 2007b, 86–102). Yhteiskunnallisen toimintakyvyn edistäminen koskee laajasti taloudellista, sosiaalista, kulttuurista ja poliittista toimintaa ja näihin kaikkiin sisältyy olennaisesti kasvatuksellinen näkökulma (Nivala 2007a, 107–123). Kaiken kaikkiaan nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä, osallisuutta, yhteiskunnallista toimintakykyä ja täysipainoista kansalaisuutta voidaan edistää monilla erilaisilla toimilla. Vaikka kyse onkin suhdekäsitteestä, osallisuudessa voidaan hahmottaa myös erikseen sen yksilöllistä ja yhteiskunnallisista ilmenemistä.

Yksilön ja yhteiskunnan suhteen kysymyksenä nuorten osallisuus saa sekä pedagogisen että poliittisen merkityksen. Toisaalta siihen kasvatetaan ja se on kasvatuskysymys (pedagogiikka), toisaalta yhteiskunnassa tarvitaan osallisuuden mahdollistavia rakenteita, lainsäädäntöä ja instituutioita (politiikka). Kyse on siis yhtäältä nuorten osallisuuspotentiaalin vahvistamisesta, toisaalta yhteiskunnan osallistamispotentiaalin vahvistamisesta (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Osallisuus yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen viittaavana käsitteenä

Yhteiskunnallinen todellisuus asettaa nuorten osallisuudelle reunaehdonsa. Kyse ei siis ole vain nuorten integraatiokyvyn vahvistamisesta vaan myös vaikuttamisesta yhteiskunnan rakenteisiin. Nuorten osallisuuden edistämisessä aktualisoituvat kysymykset, mitä ominaisuuksia nuorissa ja nuorisossa tulisi kehittää (pedagogiikka) ja mitä rakenteita yhteiskunnassa tarvitaan (politiikka). Pedagogiselta kannalta kyse on viime kädessä jokaisen yksittäisen nuoren auttamisesta löytämään paikkansa yhteiskunnassa, saavuttamaan yhteiskunnallista toimintakykyä ja kasvamaan yhteiskunnalliseksi toimijaksi, osallistuvaksi kansalaiseksi. Tähän kuuluu myös yhteiskunnallisen identiteetin rakentuminen, tunne yhteiskunnan jäsenyydestä ja kuulumisesta omaan yhteiskuntaan.

Osallisuus yksilön kokemuksena

Samoin kuin hyvinvoinnin tutkimuksessa erotetaan hyvinvoinnin objektiivinen ja subjektiivinen puoli, myös nuorten osallisuudesta puhuttaessa voidaan tehdä ero nuorten itsensä kokemuksesta riippumattoman osallisuuden ja sen ehtojen määrittelyn sekä koetun osallisuuden välillä. Vastaavasti syrjäytymistutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ne, joita ulkopuolelta asetetuilla kriteereillä pidetään yhteiskunnallisesti syrjäytyneinä tai syrjäytettyinä, eivät välttämättä itse koe sitä olevansa.

Osallisuuden psykologista puolta korostettaessa huomio kiinnittyy erityisesti yksityisen elämänpiirin asioihin kuten ihmissuhteisiin, henkilökohtaisiin harrastuksiin ja subjektiiviseen kokemiseen. Hyvinvointitutkimuksen perinteessä ei ole kyetty ratkaisemaan, tulisiko hyvinvointia mitata ensisijaisesti objektiivisten määrittelykriteereiden vaiko ihmisten subjektiivisten kokemusten perusteella. Sama kysymys on relevantti myös nuorten osallisuudesta puhuttaessa, koska siinäkin voidaan erottaa objektiivinen ja subjektiivinen puoli, ulkoisiin kriteereihin perustuva ja koettu osallisuus.

Maritta Törrösen ja Riitta Vornasen tutkimuksen (2002) mukaan nuoret itse eivät määrittele syrjäytymistä perinteisen huono-osaisuuden kriteereillä. Valtaosa peruskoulun 7.–9. luokilla olevista nuorista käsittää syrjäytymisen osattomuudeksi kaverisuhteista ja vain jotkut nuoret näkevät sen köyhyytenä tai huonona yhteiskunnallisena asemana. Nuorten mielikuvissa syrjäytyminen siis tarkoittaa ensisijaisesti yksinäisyyttä, osattomuutta kavereista, kuulumattomuutta vertaisryhmiin, ulkopuolisuuden kokemista ja ystävien puutetta. (Törrönen & Vornanen 2002.)

Osallisuuden yleismäärittelyä ei tietenkään tule johtaa nuorten subjektiivisista kokemuksista. Kyse on yhteiskunnallisesta ilmiöstä, joka koskee yksilön ja yhteiskunnan suhdetta. Nuorten mielikuviin saattaa vaikuttaa syrjäytymisen ja syrjimyksen käsitteiden semanttinen läheisyys ja muut realistiseen käsitelmäärittelyyn kuulumattomat seikat. Nuorten kokemuksia ja käsityksiä ei kuitenkaan tule sivuuttaa sen enempää käsitteiden käytössä kuin siinä toiminnassa, jolla pyritään edistämään nuorten osallisuutta. Jos nuoret pitävät hyväksyntää ja joukkoon kuu-

lumista emotionaalisen hyvinvointinsa kriteereinä, osattomuus näistä merkitsee heille huono-osaisuutta.

Osallisuus yksilöllisinä kasvuprosesseina käsittellistyy sosialisaa- tion ja individualisaation prosesseina. Erityisesti sosiaalipedagogises- ta näkökulmasta voidaan puhua myös yhteiskunnallisesta kasvusta tai sosiaalisesta kasvusta, jonka kautta ihminen tulee kykeneväksi toimi- maan täysipainoisesti yhteiskunnan jäsenenä (Hämäläinen 1999; Nivala 2007b). Yksilön kokemus omasta osallisuudestaan tai osattomuudestaan kietoutuukin monimutkaisella tavalla hänen yksilölliseen kasvuproses- siinsa. Kokemuksen muodostumiseen vaikuttavat lukuisat tekijät. Yksi- lön suhde yhteiskuntaan ei ole irrallaan hänen maailmankuvansa rakentu- misesta, toverisuhteistaan, harrastuksistaan, poliittisista näkemyksistään. Syvempään psykologiseen tasoon voidaan lukea ne mekanismit, joita psykodynaamisessa perinteessä kutsutaan perusluottamukseksi maail- maan. Yksilön näkökulmasta osallisuus ja sen ehdot määrittyvät monen- tasoisesti ja koskettavat ihmistä kokonaisvaltaisesti persoonana.

Persoonakeskeinen näkökulma kuuluu olennaisesti sosiaalipeda- gogiikan kielioppiin. Se merkitsee jokaisen ihmisen ainutkertaisuuden kunnioittamista ja vaalimista. Sen myötä kieliopissa korostuu myös yh- teisön näkökulma, sillä ”yhteisö ei tarkoita sitä, että useat ihmiset vain eläisivät ja toimisivat yhdessä, vaan se tarkoittaa persoonien yhteisyyt- tä” (Kurki 2002, 69). Nuorten osallisuus ei merkitse heidän yksilöllii- syytensä ja henkilökohtaisten intressiensä alistamista yhteiskunnallisille intresseille. Sitä vastoin kyse on sen mahdollistamisesta, että he voivat ainutkertaisina ihmisinä toteuttaa itseään yhteiskunnallisesti, yhteiskun- nan jäsenenä, kansalaisina.

Yksilön ominaisuutena osallisuus tarkoittaa aktiivista kansalai- suutta, kosketusta kulttuuriperintöön, itsensä kehittämistä koulutuk- sen ja harrastusten avulla, kykyä huolehtia itsestä ja läheisistä yhteis- kunnan odotusten edellyttämällä tavalla. Samalla se on moraalista kypsytyttä, harjaantumista yleisesti hyväksytyissä kansalaishyveissä, lainkuuliaisuutta ja vastuuntuntoista toimintaa yhteiskunnan jäsenenä. Siihen kuuluu olennaisesti tunne kuulumisesta yhteiskuntaan, jolloin tunnetaan vastuuta yhteiskunnallisista epäkohdista ja toimitaan niiden

korjaamiseksi yhteiskuntaelämän eri foorumeilla. Yleisesti voitaneen puhua myös yhteiskunnallisesta identiteetistä.

Yhteenveto: Nuorten osallisuuden edistäminen

Yksilön ja yhteiskunnan suhdetta koskevana asiana osallisuus riippuu suhteen molemmista osapuolista: nuorten osallisuus riippuu sekä heistä itsestään että yhteiskunnasta, ja nuorten osallisuuden edistäminen tarkoittaa sekä heidän individuaalisen ja kollektiivisen osallisuuspotentiaalinsa että yhteiskunnan osallistamispotentiaalinvahvistamista. Tähän kokonaisuuteen kuuluu olennaisesti nuorten osallisuutta edistävän osallisuuskulttuurin luominen. Nuorten osallisuuden edistämiseksi tarvitaan sekä poliittista strategiaa, yhteiskunnan instituutioihin, rakenteisiin ja lainsäädäntöön suuntautuvaa ”ulkoista” vaikuttamista, että pedagogista strategiaa, ihmisistä käsin ”sisältä päin” tapahtuvaa vaikuttamista.

Valtakunnallisessa toimenpideohjelmassa korostetaan lähiyhteisöjen merkitystä nuorten varttumisessa yhteiskunnan osallisuuteen. Ihmissuhteet ja mielekäs työ nähdään tässä yhteydessä ”arkea kannattelevina tekijöinä” ja ”korvaamattomana sosiaalisena pääomana” ja nuorten lähiyhteisöjen tukeminen määritellään osallisuuden edistämisen yhdeksi painoalueeksi. Nuorten osallisuuden vahvistamisessa painotetaan arvokasvatusta sekä yhteiskunnan arvomaailmaan vaikuttamista. Ohjelman mukaan ”edes väljästi yhteisesti ymmärretyt käsitykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta, vapaudesta ja vastuusta, oikeuksista ja velvollisuuksista ovat terveen kasvun edellytyksiä”.

Nuorten osallisuuden kasvatuksellinen edistäminen edellyttää laajaa näkemystä kasvatuksesta. Kyse ei ole vain koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisystä ja nuorten aseman parantamisesta työmarkkinoilla vaan paljon laajemmasta ihmisenä kasvamisen problematiikasta. Nuorisokasvatuksessa – kuten Leena Kurki oikein on todennut – on aina tavoiteltu laaja-alaista kasvatustilannetta, jossa on kiinnitetty huomiota paitsi koulussa myös koulutusorganisaatioiden ulkopuolella tapahtuviin kasvuprosesseihin ja kasvatuksen yhteisölliseen ja yh-

teiskunnalliseen luonteeseen (Kurki 2007, 201). Nuorten osallisuuden edistämiseen suuntautuva pedagogiikka ei kutistu pelkäsi koulutuksen tutkimukseksi ja nuorten koulutus- ja työuran kysymykseksi. Pedagogisena toimintana osallisuuden edistäminen koskee olennaisesti koulun ulkopuolista elämää ja yleensä nuorten elämäntilanteita, vapaa-aikaa ja kasvuoloja kaikessa näiden moninaisuudessa ja laajuudessa. Se kattaa niin nuorten kansalaistoiminnan ja kansalaiskasvatuksen kuin yhteiskunnallisen toimintakyvyn saavuttamista vaikeuttavat elämäntilanteiden ongelmat ja niihin liittyvän avun ja tuen tarpeet.

Erityisesti pedagogiselta kannalta tarkasteltuna nuorten osallisuudessa korostuu kasvatusta, osallisuus sellaisesta kasvatuksesta, joka tuottaa yhteiskunnallista osallisuutta. Perustasona on se kasvatusta, jota vanhemmat ja lähiyhteisö toteuttavat. Tämän lisäksi modernissa yhteiskunnassa on kotikasvatusta tukevaa ja täydentävää, tarvittaessa myös sitä korvaavaa kasvatusta. Yhteiskuntaan on syntynyt laaja ja monipuolinen kasvatustilanne, jolla on yhteiskuntaelämän kokonaisuudessa monia funktioita ja josta nuoret voivat olla enemmän tai vähemmän osallisia. Yhteiskunnallisen kasvatuksen keskeisenä tarkoituksena on ihmisten osallisuuden edistäminen ja heidän yhteiskunnallisen toimintakykynsä ja subjektiivisen vahvistaminen.

Yksilön ja yhteiskunnan suhteen ominaisuutena osallisuudessa kyse on pikemmin prosessista kuin olotilasta. Tätä ilmentää myös ajatus, jonka mukaan osallisuuteen kasvatetaan. Samaan viittaa myös se, kun paikan löytämisen metaforan yhteydessä paikan etsimistä on kuvattu sosialisatioksi ja paikan löytämistä integraatioksi (Nivala 2007b, 79–81). Sosialisatio viittaa kasvuprosesseihin, joiden kautta saavutetaan osallisuutta aikaisempien sukupolvien kulttuuriperinnöstä, arvokkaiksi koetuista henkisistä muodosteista – tiedosta, taiteista, moraalisista ominaisuuksista, elämäntaidosta. Sosiokulttuurinen innostaminen on nähty erityisesti nuorisokasvatukseen soveltuvaksi sosiaalipedagogisen työn muodoksi, joka ottaa huomioon ihmisen sosiaalisen ja kulttuurisen olemispuolen (Kurki 2007, 206–210). Nuorten osallisuuden näkökulmasta katsottuna sen voi sanoa suuntautuvan erityisesti sosiaalisen ja kulttuurisen osallisuuden vahvistamiseen.

Kasvatuksella luodaan kansalaisyhteiskunnan, kansalaistoiminnan ja demokratian henkinen perusta. Demokraattinen kasvatusta edellytyksiä yhteiskunnan instituutioiden ja yhteisöjen demokraattiselle toiminnalle yhteiskuntaelämän kaikilla alueilla ja tasoilla. Kasvatusta rakentaa kansalaisyhteiskuntaa. Sen avulla muokataan ihmisten asenteita ja elämäntapoja, suhtautumista toisiin ihmisiin, kansalaisvelvollisuuksiin, luontoon, politiikkaan ja muihin yhteisiin asioihin. Kasvatuksella edistetään luonteenhyveiden ja yhteiskunnallisten hyveiden kehittymistä.

Kasvatusta on osa nuorten kulttuurista osallisuutta. Se saattaa nuoret osallisiksi erilaisista kulttuurimuodosteista, tutustuttaa kulttuuriperintöön, kiinnittää kulttuurin arvoihin ja välineisiin. Kyse ei ole vain siitä, että nuoret kasvatuksessa sisäistävät kulttuurin arvoja. Kasvatusta rakentaa nuorten arvotajuntaa ja luo edellytyksiä luovalle toiminnalle eri arvoalueilla ja kulttuurin osa-alueilla – musiikissa, kuvataiteissa, näyttämötaiteessa, kirjallisuudessa, tieteessä, tekniikassa ja muissa luovan toiminnan muodoissa.

Lopuksi: Osallisuus valveutuneena kansalaisuutena

Päättän artikkelini ajatuksiin, jotka esitin Sosiaalipedagogisen aikakauskirjan pääkirjoituksessa vuonna 2003:

”Hyvinvointidemokratiassa ei riitä, että kansalla on ’leipää ja sirkushuveja’. Toimiva demokratia tarvitsee valveutuneita kansalaisia, joilla on yhteiskunnallista näkökykyä ja jotka ajattelevat kriittisesti, kyseenalaistavat vallitsevia käytäntöjä, valvovat edustajiaan poliittisessa päätöksenteossa, vastustavat yhteiskuntaelämässä vaikuttavia epäterveitä trendejä, osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kantavat vastuuta yhteisistä asioista. Tällainen kansalaisuus ei ole itsestäänselvyys. Se saavutetaan kasvun ja kasvatuksen tietä.” (Hämäläinen 2003, 5.) Osallisuus voidaan ymmärtää tällaisena valveutuneena kansalaisuutena – ja samalla kasvuna tähän.

Lähteet

- Hämäläinen, J. 1999.* Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus ja kehittämiskeskus.
- Hämäläinen, J. 2003.* Nuorten osallisuutta edistämässä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 4 (1), 5–8.
- Hämäläinen, J. 2007a.* Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehyksessä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 169–199.
- Hämäläinen, J. 2007b.* Sosiaalipedagogiikan kaksi kehityslinjaa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 8 (1), 9–16.
- Karlsson, F. 2003.* Yleinen kielitiede. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kurki, L. 2002.* Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Kurki, L. 2007.* Nuorisokasvatus sosiokulttuurisen innostamisen kehyksessä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 201–228.
- Kurki, L. & Nivala, E. 2004.* Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press.
- Meri, V. 2002.* Sanojen synty. Jyväskylä: Gummerus.
- Nieminen, J. 2007.* Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriasa ja nuoriso-työn kehyksenä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 30–63.
- Nivala, E. 2007a.* Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 93–131.
- Nivala, E. 2007b.* Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 8 (1), 77–107.
- Toimenpideohjelma nuorten osallisuuden edistämiseksi 2002.* Pääministeri Paavo Lipposen asettaman johtoryhmän toimenpide-ehdotukset.
- Törrönen, M. & Vornanen, R. 2002.* Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 20 (4), 33–42.